

ABD'NİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞİ VE ORTA ASYA POLİTİKASI - 19.07.2021

Deniz ÜNVER

Blog No: 44
20.07.2021

Deniz ÜNVER

Bağımsız Araştırmacı

Şubat 2020de Amerika Birleşik Devletleri ve Taliban arasında ABD birliklerinin Afganistandan çekilmesi ve Afganlar arası diyaloğunun başlatılmasını içeren bir barış anlaşması imzalandı[1]. Bu, 18 yıldır iki ülke arasında imzalanan ilk barış anlaşmasıydı. Bu anlaşmanın ardından ABD, 1 Mayıs 2021 tarihinde resmen Afganistandan birliklerini çekmeye başladı[2]. ABDnin Joe Biden Yönetimi, ABD ve NATO askeri varlığının 11 Eylülde tamamen sonlandırılacağını açıklamıştı,[3] ancak son zamanlarda yapılan açıklamalarda bu tarihin daha da erkene çekilebileceği belirtilmiştir.

ABD birlikleri 2001den beri bölgede konuşluydu[4]. ABDnin Afganistandan çekilmesinin, bölgenin Afganistana yakınlığı sebebiyle, Orta Asya ülkeleri için önemli bir gelişme olduğu söylenebilir. Bu çekilme ile ABDnin Orta Asyaya yönelik yeni bir politika izleyeceği anlaşılmaktadır. Bu sebeple 23 Nisanda, ABD Dışişleri Bakanı Anthony Blinken C5+1 çerçevesinde Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistanlı mevkidaşlarıyla görüşmüştür[5]. Ardından ABDnin Afganistan Barışı Özel Temsilcisi Zalmay Khalilzadın Taşkent, Kabul ve Duşanbeye ziyareti, ABDnin Orta Asyada yeni bir askeri üs için onay almayı hedeflediği fikrine yol açmıştır[6]. Bu durum, ABDnin Afganistandan çekilişinin ardından Orta Asyada ve Orta Doğuda askeri uçakları için bir askeri üsse ihtiyacı olduğunu belirten Wall Street Journal gazetesi tarafından doğrulanmıştır[7]. Biden yönetimindeki yetkililere göre yeni askeri üs, ikisi de Afganistan

sınırında olan ve dolayısıyla ülkeye kolay ulaşım sağlayan Özbekistan veya Tacikistanda konuşlanabilir[8]. ABDnin bir diğer seçeneği ise Afganistana yakınlığı sebebiyle üssü Kırgızistana konuşlandırmaktır[9]. Bu, askeri varlığını Afganistandan çekmesine rağmen ABDnin Orta Asyada bir oyuncu olarak kalma niyetinde olduğu anlamına gelmektedir ve bu adımının birden fazla sebebi bulunmaktadır. İlk olarak ABD, Kuşak ve Yol Girişiminin gerçekleşmesini engelleyerek bölgedeki Çin etkisini sınırlandırmak istemektedir[10]. Çin, ithalat bakımından Kırgızistan ve Özbekistanın bir numaralı ticaret ortağıdır ve Türkmenistanın ise ihracat alanında en çok ticaret yaptığı ülkedir[11]. Ayrıca dört senelik bir zaman diliminde, Orta Asya ülkelerinin Çine olan ihracatları yüzde 35 oranında artmıştır [12] ve bölge ile Çin arasındaki ticaretin geleceği de umut verici gözükmektedir. Bu bağlamda Pekin, Tacikistanda askeri üs kurarak ve Afganistan ve Orta Asya ülkeleri ile askeri tatbikatlara katılarak bölgedeki askeri varlığını arttırmıştır[13]. ABD için bölgedeki Çin tehdidi, Çinin -özellikle Orta Asyada- bir ekonomik süper güç olarak yükselmesiyle her zamankinden fazladır. Nitekim Çin Devlet Meclisi Üyesi ve Dışişleri Bakanı Wang Yi, Orta Asyalı mevkidaşlarıyla Şian/Çinde görüşmüş[14] ve Covid-19 pandemisine karşı devam eden işbirliği ve ABDnin Afganistandan çekilmesine yönelik bir ortak bildiri yayınlamıştır. Çin Dışişleri Bakanı, Yabancı birlikler, Afganistandaki barış ve mutabakat sürecini olumsuz etkileyecek ve bu sürece ciddi müdahalede bulanacak acele bir davranışı engellemek için, Afganistandan düzenli ve sorumlu bir şekilde çekilmelidir[15] demiştir.

Çinden ayrı olarak, Rusya da Avrasya Ekonomik Birliği (AEB), Kolektif Güvenlik Anlaşması Teşkilatı (KGAT) ve Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) kuruluşlarıyla bölgedeki varlığını korumak ve arttırmak niyetindedir[16]. Rusyanın ABD çıkarlarına karşıt bir konumda olmaya devam edeceğini söylemek mantıklı olacaktır[17]. ABDli yetkililer, Rusyanın Orta Asyadaki geniş askeri varlığının ABD için işleri zorlaştırdığını belirtmekteler[18]. Ayrıca Sovyet geçmişi, Rus dilinin etkisi ve Rusyanın bölgeye yakınlığı Rusyaya, Orta Asya ülkeleri ile derin bir bütünleşme elde etme imkanı sağlamaktadır.

Çin Bilimler Akademisinin Rusya, Doğu Avrupa ve Orta Asya Çalışmaları uzmanı Yang Jine göre, Çin ve Rusya tarafından bu plana [ABDnin Orta Asyada bir yerde askeri üs kurma planı], ABD askeri gücü ile bu iki ülkenin gergin ilişkilerinden dolayı, kesinlikle karşı çıkılacaktır. Ayrıca Orta Asya ülkeleri de kendi topraklarında bir ABD askeri konuşlanmasını ağırlamak konusunda isteksiz olacaktır[19].

Bunlara ek olarak, ABDnin bölgede kalacağı ve askeri üsleri yardımıyla Orta Asyada etkisini arttıracağına yönelik yorumlardan sonra Talibandan resmi bir cevap gelmiştir[20]. Komşu ülkelerin buna izin vermemesi konusunda çağrıda bulunuyoruz, diye açıklama yapan Taliban, yabancı güçlerin ve özellikle ABDnin bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmanın esas sebebi olduğunu vurgulamıştır[21]. Dahası, Taliban tarafından yayınlanan tehditlere bakılacak olursa, yeni bir ABD askeri üssün kurulmasına izin vermek, ev sahibi ülkeleri Talibanın ve ABD karşıtı güçlerin doğrudan hedefi haline getirebilecektir[22].

ABD Orta Asyaya her daim askeri ve jeopolitik bir perspektifle bakmıştır[23]. ABD birliklerinin Afganistandan çekilmesiyle birlikte; ABD, Orta Asyada varlık göstermek için bir yol aramaya başlamıştır ve ABDnin bölgede yeni üs için yer araması bu isteğin yansımasıdır. Ancak ABDnin bölgede çok seçeneği bulunmamaktadır ve bu sebeple, Vaşington Kazakistan, Özbekistan ve Hindistana dayanan uzaktan dengeleyici olmayı

seçmiştir[24]. Bu ülkelerden, çıkar ve amaçları ABD ile örtüşmesi sebebiyle Hindistan önem arz etmektedir[25] ve bu bağlamda ABDli karar vericilere göre Hindistan Vaşingtonun Orta Asya politikasında önemli bir oyuncu olarak görülmektedir[26]. Hindistanın Orta Asyada köklü bir tarihi ve bölgeyle ekonomik ilişkileri geliştirme taahhüdü bulunmaktadır[27]. Bu sebeple Hindistanın, tıpkı ABD gibi; Afganistanın istikrara kavuşması, Pakistanın etkisine karşı koyulması ve Çinin Kuşak ve Yol Girişimi ile mücadele etme isteği vardır[28]. Ancak Hindistan, ABD ile yakınlığı sebebiyle Rusya ve Çin etkisine karşı denge kuracak en iyi ülke değildir.

ABDnin Orta Asyada var olan etkilere karşı denge kurmak için esasen bir seçeneği daha vardır. ABDnin Orta Asya ile bağlantı kurabileceği en ideal ülke; bölge ile etnik, kültürel ve ekonomik bağları olan Türkiyedir. Türkiyenin bölgede köklü bir geçmişi vardır ve Türkiye Sovyetler Birliğinin dağılması ile bölge ülkeleri ile ilişkileri daha da derinleşmiştir. Türkiyenin Orta Asya ülkeleri ile 8,5 milyar dolar ticaret hacmi vardır ve yaklaşık 4000 Türk şirketi bölgede ulaştırma, altyapı ve iletişim projelerini gerçekleştirmek için çalışmaktadır[29]. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi), Türk kültürü ve mirasını genç nesillere aktarmanın yanı sıra bölgede teknik ve ekonomik işbirliği sağlamak için çalışmaktadır. Ayrıca, Türkiye, ortak köklü Türk dilini tanıtmanın yanı sıra Türk dilini, kültürünü, tarihini ve sanatını Orta Asyadaki genç nesillere öğretmek için 1993te Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatını (TÜRKSOY) kurmuştur[30]. Türkiye ayrıca Orta Asyalı öğrenciler için Türkiye Bursları açmaktadır ve bölgede Milli Eğitim Bakanlığına bağlı birçok okulu bulunmaktadır[31]. Bunun yanı sıra Türkiye, Türkçe konuşan topluluklar arasındaki birliği sağlamak için, 1992 yılında Türkçe Konuşan Ülkelerin Devlet Başkanları Zirvelerini başlatmış ve bu yıldan sonra zirveleri başarıyla yürütmüştür[32]. Bütün bunlar ele alındığında, Türkiyenin Orta Asya ile yakın ve bütünleşmiş bağları olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak, Türkiye'nin Orta Asya ülkeleriyle derin bağları nedeniyle Türkiye ile daha iyi ilişkiler geliştirmesinin ABD'nin çıkarına olduğu sonucuna varılabilir. Bunu gerçekleştirmek için ABD, Türkiye stratejisini gözden geçirmelidir. Rusyanın Sovyet geçmişi ve jeopolitiği sebebiyle bölgede önemli etkisi olduğu bilinen bir gerçektir. Bu arada, yeni ortaya çıkan bir süper güç olarak Çinin Kuşak ve Yol Girişimi ve halihazırdaki artan pazar talebi sebebiyle Orta Asyada muazzam bir etkisi vardır. Afganistandan çekilişinin ardından, ABDnin Orta Asyaya ulaşmak için bu iki güçle baş etmesi gerektiği söylenebilir. Bu bölgesel çerçevede, Türkiye bölge ile derin bağları sebebiyle Çin ve Rusyaya istinaden bölgedeki kilit üçüncü oyuncu konumundadır.

**Fotoğraf: http://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/us-completes-up-to-25-of-troop-withdrawal-from-afghanistan/2254360*

***Bu yazı, AVİM tarafından 29 Haziran 2021de İngilizce olarak yayınlamış bir yazının çevirisidir. Orijinal yazıya ulaşmak için tıklayınız: https://www.avim.org.tr/Blog/US-WITHDRAWAL-FROM-AFGHANISTAN-AND-ITS-POLICY-TOWARDS-CENTRAL-ASIA-24-06-2021*

[1] Taliban Indirectly Warns Pakistan, Central Asian Nations Against Hosting US Military Base In The Region, *Eurasian Times*, May 26, 2021,https://eurasiantimes.com/taliban-indirectly-warns-pakistan-central-asian-nations-against-hosting-us-military-base-in-the-region/

[2] Iskandar Akylbayev and Nurtas Janibekov, What Does the US Withdrawal From Afghanistan Mean for Central Asia?, *The Diplomat*, May 25, 2021, https://thediplomat.com/2021/05/what-does-the-us-withdrawal-from-afghanistan-mean-for-central-asia/

[3] *Ibid*.

[4] Temur Umarov, Is there a Place for a US Military Base in Central Asia?, *The Moscow Times*, June 7, 2021,https://www.themoscowtimes.com/2021/06/07/is-there-a-place-for-a-us-military-base-in-central-asia-a74127

[5] Akylbayev and Janibekov, What Does the US Withdrawal From Afghanistan Mean for Central Asia?

[6] *Ibid*.

[7] Yang Sheng, China, central Asian Countries to Strengthen Cooperation on Afghan Issue, counterterrorism and Diversify Energy Sources, *Global Times*, May 12, 2021, https://www.globaltimes.cn/page/202105/1223313.shtml

[8] *Ibid*.

[9] Umarov, Is there a Place for a US Military Base in Central Asia?.

[10] Ziegler Charles, Americas Central Asian Dilemma, *The National Interest*, May 23, 2021, https://nationalinterest.org/feature/americas-central-asian-dilemma-185684

[11] China and Central Asia: Bilateral Trade Relationships and Future Outlook, *China Briefing*, May 20, 2021, https://www.china-briefing.com/news/china-and-central-asia-bilateral-trade-relationships-and-future-outlook/

[12] *Ibid*.

[13] Navbahor Imamova, US Seeking New Security Arrangements in Central Asia, *VOA News*, May 21, 2021, https://www.voanews.com/south-central-asia/us-seeking-new-security-arrangements-central-asia

[14] Sheng, China, central Asian Countries to Strengthen Cooperation…

[15] *Ibid*.

[16] Charles, Americas Central Asian Dilemma.

[17] *Ibid*.

[18] Sheng, China, central Asian Countries to Strengthen Cooperation…

[19] *Ibid*.

[20] Taliban Indirectly Warns Pakistan, Central Asian Nations Against Hosting US Military Base In The Region.

[21] *Ibid*.

[22] Niu Song, Hosting US military Bases a Hot Patato for Afghanistans Neighbors

[23] Akylbayev and Janibekov, What Does the US Withdrawal From Afghanistan Mean for Central Asia?

[24] Charles, Americas Central Asian Dilemma.

[25] *Ibid*.

[26] *Ibid*.

[27] *Ibid*.

[28] *Ibid*.

[29] Orta Asya Ülkeleri İle İlişkiler, *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa

[30] *Ibid*.

[31] *Ibid*.

[32] *Ibid*.

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: ÜNVER, Deniz. 2026. "ABD'NİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞİ VE ORTA ASYA POLİTİKASI - 19.07.2021." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2021 / 44. Temmuz 20. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/Blog/ABD-NIN-AFGANISTAN-DAN-CEKILISI-VE-ORTA-ASYA-POLITIKASI-19-07-2021

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır